are mutually determined and complementary – resulting in the growth of community participation in global processes, which in fact forms their respective partial international legal personality, which finds its fixation in international treaty law.

It is pointed out that the tendency to solve the global / local dichotomy is the emergence of the phenomenon of glocalization, which not only chaotically but then organically combines the parametric features of both states, but also accordingly “tightens” the importance and role of the territorial community. at the local level of society in its existence and functioning, at the global level of measurement, which accordingly justifies giving them international legal personality.

It is summarized that the example of the existence and functioning of territorial communities in their historical, geographical, resource and other dimensions shows that it is due to changes in the conditions of functioning of “local” appears “global”, and it is within the “global” there is currently any which is “local”, actively influencing it –so people, their groups, associations, their social environment – is “local” in its physical nature, but the social practices of these subjects in the conditions of modern permanent changes are transformed into “global”.

Key words: globalization, «global / local» dichotomy, local self-government, territorial community, international legal personality, glocalization.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.11

УДК 35.08 (477)

О.Л. КРАВЧУК

Остап Леонідович Кравчук, капітан поліції, оперуповноважений ВКП Шевченківського ВП ГУНП у Львівській області

ORCID: 0000-0002-6189-5931

ІНСТИТУТ ПРИСЯГИ В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Відомо, що першоосновою інституту присяги є норма права, в якій закріплено текст присяги та суб'єкт, який її складає. У зв'язку з цим виникає потреба визначити правовий зміст тексту присяги, а відтак отримати практичне розуміння та правильне застосування поняття «порушення присяги». Проте саме порівняльний аналіз текстів присяг, закріплених у нормативно-правових актах, дасть нам змогу більш глибоко проаналізувати їх щодо правового навантаження дефініції «присяга», встановити, чи це все-таки юридичні обов'язки, а чи формальні обіцянки, адже особливістю цього інституту є те, що використовується він у різних галузях права як підстава юридичної відповідальності. Тому принципово важливо з'ясувати можливі наслідки порушення присяги, тобто, порушення це обов'язків чи моральних засад державної служби. Також спробуємо визначити, кому складають присягу, як врегульовано відносини між тими, хто її складає, і тими, перед ким її складають. Це дасть змогу з'ясувати правовий характер присяги.

Особливістю інституту присяги є те, що він об'єднує і поширюється на осіб, які перебувають на публічній службі. Згідно з п. 17 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України, публічною службою є «... діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування»¹. Часто під публічною службою розуміють публічну діяльність. Взагалі поняття публічної діяльності не має законодавчого визначення, проте очевидно, що воно окреслюється видами служб. М.І. Цуркан до публічної діяльності відносить: а) діяльність на державних політичних посадах; б) професійну діяльність суддів; в) державну службу; г) службу в органах місцевого самоврядування².

Як наголошує В.О. Андреев, законодавець не дає чіткого визначення Присяги державного службовця як правового та державно-управлінського феномена в механізмі проходження державної служби, що своєю чергою унеможливує формування висококваліфікованого кадрового складу державної служби. Саме поняття, зміст, сутність Присяги державного службовця досі мало досліджені й теоретично недопрацьовані. Крім того, аналіз чинного законодавства та наукових джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до Присяги державного службовця як до механізму набуття громадянином України відповідного управлінського та правового статусу, що негативно впливає на функціонування органів державного управління загалом і спричиняє колізії в законодавстві³. Тож варто підтримати думку С.В. Данилів про те, що на законодавчому рівні слід визначити єдиний підхід до регулювання присяги щодо всіх публічних службовців, а саме: уніфікувати зміст присяги, правове регулювання, визначити порядок її прийняття та юридичну відповідальність за її порушення для усунення колізій у чинному законодавстві і підвищення авторитету публічної служби загалом⁴.

В Україні присягу складають: Президент України (ст. 104 Конституції України⁵), народні депутати (ст. 79 Конституції України⁶); посадові особи органів місцевого самоврядування (ст. 11 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. № 2493-III⁷), військовослужбовці (постанова Верховної Ради України «Про текст Військової присяги» від 6 грудня 1991 р. № 1936-XII⁸), працівники поліції (ст. 64 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII⁹, наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції» від 9 листопада 2015 р. № 1453¹⁰), судді, що призначаються на посаду вперше (ст. 57 Закону України

«Про судоустрій та статус суддів» № 1402-VIII від 2 червня 2016 р.¹¹⁾, судді Конституційного Суду України (ст. 17 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII¹²⁾, свідки, експерти та присяжні у суді (ст. ст. 352, 356, 388 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI¹³⁾; члени Вищої ради правосуддя (ст. 19 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII¹⁴⁾; прокурори (ст. 36 Закону України «Про прокуратуру» № 1697-VII від 14 жовтня 2014 р.¹⁵⁾; громадяни, які приймаються на державну службу вперше (ст. 36 Закону України «Про державну службу» № 889-VIII від 10 грудня 2015 р.¹⁶⁾, адвокати (ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 5 липня 2012 р.¹⁷⁾; нотаріуси (ст. 6 Закону України «Про нотаріат» № 3425-XII 2 вересня 1993 р.¹⁸⁾ та інші.

Щодо Президента, то, згідно зі ст. 104 Конституції України при вступі на пост він складає присягу, яка є офіційною та урочистою обіцянкою виконувати обов'язки, пов'язані із здійсненням своїх конституційних повноважень. Текст її такий: «Я, (ім'я та прізвище), волею народу обраний Президентом України, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі»¹⁹⁾.

Присязі Президента властивий насамперед особливий урочистий, навіть церемоніальний порядок. Як правило, це ціла процедура інавгурації, із використанням правових та релігійних символів (праву руку кладе на Конституцію України і Пересопницьке Євангеліє), приведенням Президента до присяги іншою особою, Головою Конституційного Суду України тощо. Далі, хоча в тексті і вказано, що присягає він на вірність Україні, але фактично під цим розуміється Український народ. Присяга Президента, як і будь-яка інша, юридично закріплена, містить вимоги, які Президент повинен неухильно виконувати, оскільки сам є гарантом Конституції. Варто зазначити, що текст присяги Президента найбільше позбавлений оціночних понять. Порівняймо її з присягою інших представників влади.

Парламентарії України складають перед Верховною Радою України присягу такого змісту: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників». Наявність у тексті слів «зобов'язуюсь», «додержуватись» закладає в присязі обов'язки. Проте про обов'язок дотримуватися присяги нагадує тільки п. 2 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про статус народного депутата України»²⁰⁾.

Водночас відповідальності за порушення присяги не передбачено ні в спеціальному Законі, ні в Конституції України. Це прямо випливає зі ст. 81 (про повноваження народних депутатів) та ст. 108 Конституції України (про повноваження Президента України), у яких встановлено обставини, за яких повноваження припиняються, і серед них немає порушення присяги. Так само ні Закон про статус депутата, ні Закон про регламент Верховної Ради України не містять навіть натяку на трудові відносини депутата при виконанні ним обов'язків, узятих під присягою. Щоправда, передбачено наслідки відмови скласти присягу – втрата депутатського мандата. Тому складається ситуація, за якої представники Українського народу фактично є безкарними перед тими, хто їх обирає і кому вони присягають, а присягають вони Україні, тобто Українському народу. Принаймні зрозуміло, представниками якої країни вони є. Зазначимо також, що текст присяги народного депутата України не містить явних обов'язків морально-етичного характеру. Відповідальність депутата є способом контролю виборців за його діяльністю, реалізовується виборцями, а також самим парламентом. Видається, що невід'ємною частиною конституційно-правового статусу народного депутата має бути його юридична відповідальність за порушення взятих на себе зобов'язань присяги.

Отже, присяга народного депутата України є юридично значущою тільки для набуття правового статусу. Хоча щодо моменту набуття правосуб'єктності народних депутатів України варто зазначити, що вона набувається у результаті народного волевиявлення (конституційний склад Верховної Ради України обирається шляхом голосування) та внаслідок складення присяги (перед вступом на посаду народний депутат складає присягу)²¹⁾.

Вступ громадян України, які вперше зараховуються на державну службу, обумовлений складенням присяги. Відповідно до ст. 36 Закону України «Про державну службу» вони приймають присягу такого змісту: «Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, з гідністю нести високе звання державного службовця та сумлінно виконувати свої обов'язки»²²⁾.

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» громадяни України, які вперше приймаються на службу в органи місцевого самоврядування, у день прийняття відповідного рішення також складають присягу, яка передбачає практично такі самі зобов'язання, що й для державних службовців²³⁾. Вони присягають на вірність народові України, а не конкретному органу, територіальній громаді. Так у присязі знаходить вияв конституційне положення про те, що джерелом влади є народ України, і саме йому адресована присяга, яку складає держслужбовець.

Одним із принципів державної служби, згідно із ст. 4 Закону України «Про державну службу», є принцип законності. А серед основних обов'язків державних службовців є додержання Конституції України та законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 8 Закону України «Про державну службу», ст. 8 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування»), а також ст. 19 Конституції України). Основні обов'язки державних службовців є спільними для всіх службовців, незалежно від посади, яку вони обіймають.

Юридичне значення присяги полягає в тому, що, як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 11 березня 2011 р. (№ 2-рп/2011), присяга має правову природу одностороннього, індивідуального, публічно-правового, конституційного зобов'язання державного службовця. Вона є особистою обіцянкою про вірність служби народові України²⁴.

Варто зазначити, що в присязі згадуються обов'язки морального характеру: сумлінність, гідність та вірність. Через це текст присяги і створює подвійну відповідальність за порушення, невиконання основних зобов'язань – моральну та юридичну. Тому під час аналізу змісту присяги стає зрозуміло, що вона є нечіткою й абстрактною, наділена невизначеними та оціночними поняттями. М. Бару наголошував, що застосування оціночних понять розширює сферу суб'єктивного бачення у вирішенні конкретних питань, які зачіпають права й інтереси і підприємств, і окремих працівників²⁵. Це своєю чергою створює труднощі при звільненні службовця за порушення присяги.

Окремий нормативно-правовий акт регулює прийняття присяги військовослужбовцями. Зараз це Закон України «Про національну поліцію» № 580-VIII від 2 липня 2015 р., а до того часу – постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження нового тексту Присяги працівника органів внутрішніх справ України» № 382 від 28 грудня 1991 р.

Так, присяга працівника органів внутрішніх справ та військова присяга – це передусім документ, який формально підтверджує перехід особи, пересічного громадянина, у статус повноправного працівника відповідного органу: «...вступаючи на службу до органів внутрішніх справ України «...вступаю на військову службу...»²⁶. Присягаючи під час вступу на військову службу, на службу в органи внутрішніх справ, людина урочисто клядеться виконувати покладені на неї обов'язки. Проте жоден текст присяги зазначеної категорії осіб не містить визначально-установчих слів про присягу, як юридичний обов'язок, зобов'язання. Йдеться лише про урочисту обіцянку виконувати обов'язки, які стисло також наведено в тексті. У тексті присяги працівників органів внутрішніх справ та військовослужбовців акцентується на усвідомленні відповідальності за ухвалені ними рішення та вчинення дій перед народом України, перед усією державою, тобто перед кожним, з ким можуть виникати правовідносини. Проте, як видається, її складення при вступі на посаду вказаною категорією службовців є лише формальністю. Такий акцент опирається, напевно, на специфічний та складний характер роботи. Складають присягу військовослужбовці та працівники органів внутрішніх справ перед народом України і перед Українською державою.

Раніше про обов'язок дотримання прокурором складеної присяги нагадувала ст. 46-2 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII (втратив чинність)²⁷, яка встановлювала відповідальність за її порушення у вигляді звільнення з посади. Сьогодні, згідно з новим Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VI²⁸, юридичної відповідальності за порушення присяги прокурор не несе.

Водночас, не применшуючи і не перебільшуючи ролі та значення присяги осіб, які є представниками різних гілок влади, осіб зі спеціальним статусом, проблема ефективності реалізації присяги в Україні найбільшої актуальності набула стосовно суддів, коли порушення присяги було конституційною підставою звільнення з посади. Із внесенням змін до Конституції України від 2 червня 2016 р., яка в новій редакції набула чинності 30 вересня 2016 р., щодо правосуддя, така підстава була вилучена, оскільки свого часу і Венеціанська комісія, і Європейський суд з прав людини стверджували, що порушення присяги – це занадто широке поняття для звільнення судді із займаної посади. І тому законодавець та Президент України, як суб'єкт законодавчої ініціативи, вніс такі зміни, які дозволяють звільняти суддів за більш чіткими критеріями – якщо вони вчинили певні правопорушення.

Однак періоду, коли порушення присяги суддею визнавалося підставою притягнення до відповідальності, варто приділити увагу, бодай з огляду на те, що вимога про складення присяги суддею залишилася, а таке абстрактне «порушення присяги» все ще піддається дискусії та має певні аналогії з порушенням присяги державними службовцями.

У ст. 57 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачено, що особа, призначена на посаду судді, набуває повноважень після складення присяги судді такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя»²⁹. З тексту цієї присяги зрозуміло, що суддя, беручи на себе обов'язок здійснювати правосуддя, зобов'язується суворо дотримуватися вимог закону та морально-етичних принципів, а також поводитися як порядна, гідна високої посади людина. Як уже ми зазначали, донедавна за недотримання усіх або будь-якої із цих вимог суддя підлягав звільненню з посади. Якщо зміст понять «неупередженість», «незалежність», хоч і з певними труднощами, можна зрозуміти із закону, то зміст п'яти понять: «об'єктивність», «безсторонність», «справедливість», «чесність» та «сумлінність», не пояснено ні в законі, ні в юридичних енциклопедіях.

Аналізуючи рішення Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд), можна дійти висновку, що майже всі поняття, які є в тексті присяги судді України, взаємопов'язані, впливають одне на одного або доповнюють чи повторюють одне одного. До прикладу, Рішення Європейського суду від 25 березня 1983 р. у справі «Мінеллі проти Швейцарії» підтверджує цей висновок: «У ході судового розгляду головуючий, судді, народні засідателі зобов'язані утримуватися від висловлення будь-яких оцінок, висновків щодо розглядуваної справи аж до видалення суду в нарадчу кімнату для постановлення вироку, таким чином, виключивши будь-які прояви упередженості та необ'єктивності»³⁰.

Наявність у тексті присяги судді України синонімічних, невизначених у законі понять, внаслідок їх невиконання або неналежного виконання, лише створює проблему притягнення судді до відповідальності.

Порівняймо її з присягою судді Конституційного Суду України, яка відповідно до ст. 17 Закону України «Про Конституційний Суд України» звучить так: «Я (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді Конституційного Суду України, урочисто присягаю на вірність Україні, бути незалежним, чесним і сумлінним при виконанні високих обов'язків судді Конституційного Суду України, забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, утверджуючи права та свободи людини»³¹. Тож присяга судді Конституційного Суду України також виконує функцію обов'язку. Утім, обидві присяги суддів не містять вимог щодо дотримання морально-етичних принципів. Та попри це, як видається, присяга судді Конституційного Суду України є більш лаконічною і формальною. Тому ця процедура є тільки завершальним етапом обрання та вступу судді на нову посаду – судді Конституційного Суду.

Отже, суддя, що присягає, бере на себе чітко визначене коло зобов'язань, за невиконання чи неналежне виконання яких (тобто порушення присяги) до нього можна застосувати санкції. Колом таких зобов'язань були, очевидно, специфічні умови судової діяльності. Із цього приводу слушною є думка С.В. Прилуцького: «Вони мають зосереджуватись в присязі, являти собою чіткі юридичні категорії, які розширеному тлумаченню не підлягають. Присяга судді повинна стати тим публічно-правовим актом між особою і державою, із змісту якої не буде складно встановити, які дії чи яка поведінка розцінюються як її порушення. Такий підхід насамперед викликаний необхідністю захисту незалежності суддів від неправомірного і безпідставного звинувачення в порушенні присяги. Такі обставини можуть настати саме за умов формалізації змісту присяги, яка буде придатна до інтерпретації. За таких умов будь-якого “неугодного чи непокірного” суддю можливо буде звинуватити в тому, що він не чесний, не сумлінний, не об'єктивний і не справедливий»³².

Отже, для суб'єктів, котрі присягають, юридичним наслідком складення присяги є набуття з тієї миті відповідного статусу та повноважень. І якщо загальне правило для Президента України та народних депутатів, суддів, прокурорів зводиться до того, що на законодавчому рівні за порушення присяги відповідальності нема, то для інших державних службовців така відповідальність все ж існує. У цьому контексті Україна перейняла позитивний досвід тих країн світу, де, зокрема суддя за порушення присяги, якщо воно не містить складу злочину, не звільняється з посади, оскільки ставлення до представників усіх структур державної влади однакове. Звільнення судді з посади за порушення присяги, як самостійної підстави, немає в жодній пострадянській країні. У демократичних країнах значення присяги суддів як такої не ідеалізують. Її розглядають насамперед як урочистий традиційний акт, що наділяє цю подію великим символічним значенням, оскільки ефективність присяги залежить не так від її змісту чи обсягу тексту, як від самих суддів, їхньої правової культури, правосвідомості, моральності та багатьох інших якостей. В Україні, на жаль, ставлення до присяги дещо інше.

Складають присягу і нотаріуси, які не є державними службовцями, але надають публічні послуги, а також самозайняті особи – адвокати.

У ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено присягу такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), урочисто присягаю у своїй адвокатській діяльності дотримуватися принципів верховенства права, законності, незалежності та конфіденційності, правил адвокатської етики, чесно і сумлінно забезпечувати право на захист та надавати правову допомогу відповідно до Конституції України і законів України, з високою відповідальністю виконувати покладені на мене обов'язки, бути вірним присязі»³³. А відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 6 цього ж Закону «не може бути адвокатом особа, яка: ... звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом трьох років з дня такого звільнення»³⁴. Аналізуючи цю норму закону, можна зробити висновок, що в цьому нормативно-правовому акті законодавець надав особливого значення порушенню присяги конкретними суб'єктами (суддею, прокурором, слідчим, нотаріусом, державним службовцем та службовцем органів місцевого самоврядування), також він юридично закріпив порушення присяги як підставу, що унеможливило набуття права на заняття адвокатською діяльністю.

На нашу думку, така ж юридична позиція має бути закріплена у всіх нормативно-правових актах, пов'язаних з прийняттям присяги. Тобто критерієм відбору на будь-яку посаду, що передбачає складання присяги, має бути перевірка кандидата щодо порушення присяги на попередніх місцях праці (посадах). Саме така позиція дасть змогу надати присязі, крім символічного та формального характеру, ще й юридичної сили, а це допоможе наділити присягу обов'язковим характером виконання.

Присяга нотаріуса закріплена у ст. 6 Закону України «Про нотаріат»: «Урочисто присягаю виконувати обов'язки нотаріуса чесно і сумлінно, згідно з законом і совістю, поважати права і законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса»³⁵.

У текстах обох присяг (адвоката та нотаріуса) немає суб'єкта, якому б вони урочисто присягали. Напевно, це той випадок, коли присяга також виконує суто символічну функцію, яка являє собою не щось інше, як мить зміни правового статусу. Тим паче, що ні Закон України «Про нотаріат», ні інший нормативно-правовий акт не встановлюють юридичної відповідальності нотаріуса за порушення присяги чи відмови її скласти. Водночас Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вставлено відповідальність адвокатів за порушення присяги у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, хоча відповідальності за відмову скласти присягу не передбачено. Однак це питання належить радше до прогалів у законодавстві, адже адвокатом і нотаріусом може бути лише особа, яка, окрім усіх передбачених законами вимог, склала присягу. Це пряма вимога обох згадуваних Законів. Посилання ж на слова про честь та совість містять обидва тексти присяги.

Отже, вищезазначене яскраво демонструє наявність аксіологічних понять у змісті правових норм, яких не позбавлене, зокрема, і законодавство в галузі нотаріату, адвокатури тощо. Вочевидь, змістовне наповнення понять «честь», «сумлінність», «совість», «повага», «збереження чистоти» та «високе звання нотаріуса (адвоката)» залежить і від ставлення в суспільстві до професії нотаріуса, адвоката загалом і ставлення останніх до займаної посади, професійних обов'язків тощо. Тобто ці аксіологічні поняття насправді можуть бути наповнені зовсім різним змістом, і цей зміст не є константою, а може змінюватися залежно від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників³⁶. Присяга для проаналізованих категорій суб'єктів має різний зміст і характер. Для одних – це тільки формальний обов'язок її прийняти, для інших – юридично значущий. Відповідно, різними є і правові наслідки, які виникають через порушення прийнятої присяги.

¹ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 р. № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

² Цуркан М.І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів: монографія. Харків: Право, 2010. С. 42.

³ Андреев В.О. Присяга державного службовця в механізмі проходження державної служби в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.03 / Нац. акад. держ. управл. при Президенті України, Київ, 2019. С. 25.

⁴ Данилів С.В. Присяга як адміністративний акт. *Jurnalul juridic national: teorie și practică. National law journal: theory and practice / Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2016. С. 31.

⁵ Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁶ Там само.

⁷ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

⁸ Про текст Військової присяги: постановою Верховної Ради України від 06.12.1991 р. № 1936-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text>

⁹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

¹⁰ Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2015 р. № 1453. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15#Text>

¹¹ Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

¹² Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

¹⁴ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

¹⁵ Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

¹⁶ Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

¹⁷ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

¹⁸ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

¹⁹ Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁰ Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

²¹ Бевзенко В.М. Сутність адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів владних повноважень. *Адвокат*. 2009. № 2 (101). С. 14.

²² Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

²³ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

²⁴ Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 11.03.2011 р. № 2-рп/2011. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-11#Text>

²⁵ Бару М.И. Оценочные понятия в трудовом законодательстве. *Советское государство и право*. 1970. № 7. С. 104–108.

²⁶ Про текст Військової присяги: постановою Верховної Ради України від 06.12.1991 р. № 1936-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text>

²⁷ Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. № 1789-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12#Text> (втратив чинність).

²⁸ Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

²⁹ Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

³⁰ Case of *Minelli v Switzerland* (App. no. 8660/79) ECHR, 25 March 1983. *European Court of Human Rights: website*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57540>

³¹ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80#Text>

³² Прилуцький С.В. Присяга судді: стара категорія – новий правовий зміст. *Право України*. 2001. № 6. С. 105.

³³ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

³⁴ Там само.

³⁵ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

³⁶ Черниш В.М., Лихолат І.П. Дух та буква сучасного українського нотаріату Частина 2. Рациональне та позарациональне в принципах сучасного українського нотаріату. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 16.

Резюме

Кравчук О.Л. Інститут присяги в різних галузях права: порівняльний аналіз.

У статті досліджено інститут присяги в різних галузях права, здійснено його порівняльний аналіз. Наголошено, що на законодавчому рівні слід визначити єдиний підхід до регулювання присяги щодо всіх публічних службовців, а саме уніфікувати зміст присяги, правове регулювання, визначити порядок її прийняття та юридичну відповідальність за порушення для усунення колізій у чинному законодавстві й підвищення авторитету публічної служби загалом. Зазначено, що в присязі згадуються обов'язки морального характеру: сумлінність, гідність та вірність. Через це текст присяги і створює подвійну відповідальність за порушення, невиконання основних зобов'язань – моральну та юридичну. Тому під час аналізу змісту присяги стає зрозуміло, що вона є нечіткою й абстрактною, наділена невизначеними й оціночними поняттями. Для суб'єктів, котрі присягають, юридичним наслідком складення присяги є набуття з тієї миті відповідного статусу та повноважень. Присяга для проаналізованих категорій суб'єктів має різний зміст і характер. Для одних – це тільки формальний обов'язок її прийняти, для інших – юридично значущий. Відповідно, різними є і правові наслідки, які виникають через порушення прийнятої присяги.

Ключові слова: присяга, державна служба, держслужбовець, Президент, народний депутат, суддя, адвокат, нотаріус.

Резюме

Кравчук О.Л. Інститут присяги в разных областях права: сравнительный анализ.

В статье исследован институт присяги в разных областях права, осуществлен его сравнительный анализ. Подчеркивается, что на законодательном уровне нужно определить единый подход к регулированию присяги относительно всех публичных служащих, а именно унифицировать содержание присяги, правовое регулирование, определить порядок ее принятия и юридическую ответственность за нарушение для устранения коллизий в действующем законодательстве и повышение авторитета публичной службы вообще. Указано, что в присяге упоминаются обязанности морального характера: добросовестность, достоинство и верность. В результате этого текст присяги и создает двойную ответственность за нарушение, невыполнение основных обязательств – моральную и юридическую. Поэтому во время анализа содержания присяги становится понятно, что она является нечеткой и абстрактной, наделена неопределенными и оценочными понятиями. Для субъектов, которые присягают, юридическим следствием составления присяги является обретения с этого момента соответствующего статуса и полномочий. Присяга для проанализированных категорий субъектов имеет разное содержание и характер. Для одних – это только формальная обязанность ее принять, для других – юридически значимый факт. Соответственно, разными есть и правовые последствия, которые возникают через нарушение принятой присяги.

Ключевые слова: присяга, государственная служба, госслужащий, Президент, народный депутат, судья, адвокат, нотариус.

Summary

Ostap Kravchuk. Social danger, culpability and punishability as indicia of oath-breaking.

The institution of oath is studied, the indicia of oath-breaking are characterized. It is emphasized that a violation of the law (an offense) is not only a subjective guilty behavior, but also an internal psychological attitude, namely the offender's negative attitude towards legal requirements and protected interests. Guilt stipulates for the subject's awareness of the meaning of his actions and their consequences, not only as factual circumstances, but also in the sense of their socially dangerous illegal nature. If there is no guilt, there may not be any legal liability, and in this case, it may be a casus. It is noted that it is extremely difficult to determine the guilt in the offense of oath-breaking, and in some cases, it is even impossible, because it is often a subjective assessment. This is also due to the nature of the work performed by civil servants. It is emphasized that the indicium of punishability allows making a clear distinction between different types of offenses, as each of them entails responsibility of a different degree in case of its commission. Since the institution of oath is within the scope of those social relations that are fundamental in the civil service, given the content of the oath, it is obvious that the social danger of oath-breaking is quite significant and harmful to the state and to people. As can be seen, this act infringes on the foundations and organization of public power, civil service, human and civil rights and freedoms, and can lead to serious violations of certain aspects of functioning of the state, society, and any person. It is concluded that there are the characteristics of disciplinary case in oath-breaking, namely public harm, which harms the object of the oath. However, it is not possible to state unequivocally what degree of gravity or harmfulness is inherent in this case, as there is no division of disciplinary cases in the legislation according to the degree of social danger. Although this division can be made on the basis of liability (gravity of punishment) for a particular disciplinary offense (for example, for some offenses the employee may get an admonition, and for others, he may receive a reprimand, and in case of re-offending he may be dismissed, although there are those offences the commitment of which immediately provides an opportunity to dismiss the offender from office and government agency).

Key words: oath, civil service, civil servant, oath-breaking, social danger, culpability, punishability, legal responsibility.